

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2016 – Volume 25, Issue 3, pp. 92–96
<http://doi.org/10.18352/jsi.499>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Dr. Toby Witte is lector maatschappelijke zorg bij het
kenniscentrum Talentontwikkeling, programmalijn sociale
inclusie van de Hogeschool Rotterdam.

E-mail: g.t.witte@hr.nl

Category: Innovations in Social Practice and Education

TOBY WITTE

ONDERZOEK ALS DOENDENKEN

“Ik kan de muren van mijn kantoor behangen met verslagen en scripties van hbo-bachelorstudenten Social Work waaraan mijn organisatie niets heeft gehad”, riep een manager van een speeltuinorganisatie ongenueanceerd en hardop tijdens een bijeenkomst waar derde- en vierdejaarsstudenten de resultaten naar aanleiding van hun onderzoeken presenteerden aan een gemêleerd gezelschap. Kan natuurlijk een keer gebeuren. Maar toch komen dit soort kritische oordelen van opdrachtgevende en deelnemende instellingen vaker voor, zij het geuit op een meer genuanceerde manier en meer opbouwend van aard. Zo gaf een jeugdzorginstelling, die regelmatig als opdrachtgever voor afstudeerprojecten fungeert, in een vertrouwelijk onderhoud aan dat de toegevoegde waarde van het merendeel van de afstudeerscripties voor haar organisatie vrijwel nihil is. De uitvoerende professionals van deze organisatie zouden (te) weinig hebben aan de bevindingen. De gedane aanbevelingen in de eindverslagen van de afstudeerders zouden, hoewel soms creatief bedacht, veel open deuren bevatten die ook zonder onderzoek aan het papier kunnen worden toevertrouwd. Daarbij zijn ze voor de praktijk te vaak weinig concreet of onuitvoerbaar. Niettemin vindt deze jeugdzorginstelling het een “morele” plicht om studenten de gelegenheid te bieden om middels een stage ervaring op te doen en ze te laten afstuderen, “ook al kost het ons relatief veel tijd en levert het ons doorgaans te weinig op”.

Deze en meerdere van zulke signalen waren, onder andere met het oog op het verbeteren van de kwaliteit van het afstudeerniveau van de opleiding, aanleiding om een rondje te doen langs een vijftientigtal welzijnszorg- en jeugdinstituten in de regio Rotterdam. Daarbij richtten de gesprekken zich voornamelijk op: (1) het belang dat afgestudeerde sociale professionals al

dan niet beschikken over onderzoekskwaliteiten en (2) welke aspecten van het sociaal werk onderzoekscompetenties vragen. De gesprekken leverden in ieder geval een kleurrijk palet aan meningen op dat denk- en discussiestof biedt voor opleidingen sociaal werk.

WAT WEL OF NIET

Wat verwachten de gesproken organisaties nu eigenlijk van hbo-opgeleide sociale professionals op het terrein van onderzoek? Wat moeten ze kunnen en kennen? Op het eerste gezicht lopen de meningen over nut en noodzaak van het beschikken over onderzoekscompetenties voor sociale professionals uiteen van "heel belangrijk" tot "daar zijn we sceptisch over" naar "niet echt nodig". Bij doorvragen wat voor soort onderzoekskwaliteiten sociale professionals wel of niet nodig hebben voor de uitvoering van hun werk en wat onder die kwaliteiten c.q. competenties zouden moeten worden verstaan, ontwaarden zich toch enkele herkenbare lijnen, die globaal neerkomen op het beschikken over een onderzoekende, reflectieve, houding en het kunnen verrichten van beperkt praktijkonderzoek toepasbaar op het eigen werk. Overigens kwamen nogal wat gesprekspartners niet heel veel verder dan het formuleren van algemeenheden ten aanzien van de benodigde competenties, zoals bijvoorbeeld: "Een (aankomend) sociale professional moet leren onderscheiden en goed kunnen analyseren om vanuit een context tot handelingsperspectieven te komen". En ook: "Een sociale professional behoort 'gezond' nieuwsgierig te zijn". Het valt op dat het hier eerder gaat over een onderzoekende houding dan over onderzoek zelf. De competenties/kwaliteiten waarnaar gevraagd werd, worden direct gekoppeld aan uitvoerende beroepsvaardigheden, aldus blijkt uit gemaakte opmerkingen, zoals: "Het is van groot belang dat professionals een behandelplan kunnen opstellen, uitvoeren en monitoren. Ze moeten doelen kunnen stellen en kunnen evalueren" of: "Ze moeten ontwikkelingen kunnen signaleren en hier op een goede manier mee kunnen omgaan". Een andere gemaakte opmerking luidde: "Hbo'ers hoeven zelf geen onderzoek te doen maar moeten wel onderzoek kunnen duiden". Het verrichten van zogeheten "echt" onderzoek wordt voornamelijk toegedicht aan wetenschappelijk opgeleide onderzoekers. Van hbo-professionals wordt verondersteld dat zij wel onderzoeksverslagen kunnen lezen en begrijpen maar ze hoeven geen volledig onderzoek zelf uit te kunnen voeren "daar hebben we wetenschappers voor". Met andere woorden, de gesprekspartners maken een onderscheid tussen een onderzoekende professional en professioneel onderzoek. Het eerste is hbo-niveau, het tweede universitair niveau.

Voor een onderzoekende houding heeft de hbo-opgeleide professional vrijwel alleen kwaliteiten nodig op het terrein van het verrichten van praktijkgericht of beter gezegd praktisch onderzoek

ONDERZOEK ALS DOENDENKEN

“om het werk beter te maken en er zelf van te leren”. Sociale professionals moeten bijvoorbeeld op basis van het maken van een analyse een passend aanbod kunnen bieden aan cliënten. Een kernkwaliteit van zo'n professional is daarnaast dat hij kan reflecteren en zichzelf naar een hoger niveau kan ontwikkelen, dat is vooral de toegevoegde waarde van praktijkgericht onderzoek, aldus enkele geuite meningen. Het draait primair om het leren kijken met een onderzoekende blik naar het eigen handelen en werk. “Wat zijn de resultaten van de methodiek die ik heb gebruikt? In hoeverre heeft mijn aanbod aangesloten bij de behoefte? Zelfonderzoek is van belang. Wat gebeurt er om je heen en hoe verhoud je je daartoe?” Dit zijn zaken – zo klinkt het commentaar enigszins kritisch – die (zeker beginnende) sociale professionals te weinig in de vingers hebben. Of zoals werd opgemerkt: “Ze hoeven geen onderzoekskunstjes te leren om die vervolgens louter instrumenteel toe te passen”. Het is, zo klinkt het enigszins simpel, een kwestie van goede vragen stellen en kritische distantie innemen. “SPSS heb je daar niet voor nodig”. Als er al sprake is van onderzoek voor en door sociale professionals met een hbo-achtergrond moet het toegepast, “practice based”, zijn. Liever geen “evidence based” onderzoek uitgevoerd door hbo'ers, maar “we verwachten wel dat ze kunnen werken met evidence based onderzoek”. Het doen van beleidsmatig onderzoek is sowieso geen issue voor hbo'ers. Het verrichten van onderzoek naar beleid en beleidsuitvoering of het functioneren en de strategie van de organisatie moet vooral worden overgelaten aan wetenschappers, oordelen de geïnterviewden vrijwel unaniem.

DOENDENKEN EN REFLECTIE

Al doorvragend welke aspecten vooral worden gemist en welke juist versterking vereisen bij hbo-professionals, als het gaat om het verwerven van onderzoekskwalificaties voor het werken in de welzijnszorgsector, vallen begrippen als “effectmeting”, “netwerkanalyse” en “innovatie” regelmatig. Vooral effectmeting spant in de gesprekken de kroon, overigens ook weer direct gerelateerd aan het eigen uitvoerende werk. Sociale professionals zouden meer dan ooit moeten kunnen vertellen wat ze doen en vooral wat de resultaten zijn van de interventies die ze hebben gepleegd. Ze behoren de effectiviteit van hun eigen inzet en de gebruikte methodieken te kunnen evalueren, omdat resultaatgericht werken – denken in middelen en resultaten – steeds belangrijker is. Niet alleen voor de organisatie, maar eveneens voor de verantwoording richting de gemeente als betalende opdrachtgever. De vaardigheid van professionals om het maatschappelijk rendement van bepaalde programma's en projecten in kaart te brengen, blijkt voor de instellingen van steeds groter belang te zijn. “Laten zien welke bijdragen de organisaties leveren aan maatschappelijke effecten in de wijk.”

Kortom, het gaat naar mening van de gesprekspartners veelal om de direct praktische toepasbaarheid van het onderzoek. Naast effectmeting zou er meer aandacht moeten zijn voor innovatievraagstukken ter verbetering van de (beroeps)praktijk. Actie- en handelingsonderzoek is van eminent belang, “omdat we continu willen innoveren in het werk”. Het gaat om feedback op het werk en feedforward om verder te komen in de zin van “waarom werkt deze aanpak bij Turkse jongens wel en bij Marokkaanse jongens niet?”. Ook het maken van gedegen wijk-, gebieds- en netwerkanalyses zou meer tot de vaardigheden van sociale professionals moeten behoren. Vreemd genoeg rangschikken enkele geïnterviewden dit desgevraagd niet onder het kopje “onderzoek”. Ze duiden dit hooguit als een soort vooronderzoek om in een krachtenveld te kunnen opereren, situaties te kunnen analyseren om te komen tot een efficiënte en effectieve aanpak van een probleem. Volgens deze opvatting van wat “onderzoek” is en wat dit voor een hbo-opgeleide sociale professional zou moeten behelzen, draait het in principe om het in staat zijn een adequate probleemanalyse te maken. “Zonder goede probleemanalyse is een methodische aanpak niet mogelijk.” Maar eigenlijk wordt meer gevraagd dan dat, want ook het samenwerken en consequenties kunnen overzien – “als ik dit zie of doe, wat betekent dit voor mijn partners in de keten?” – behoren tot ingrediënten van een ultieme onderzoekende houding. Het komt neer op analytisch vermogen, casus-analyses kunnen maken en reflecteren op de eigen en andermans uitvoeringspraktijk, oftewel een “reflective practitioner” zijn. Dit werd ook wel geformuleerd als “onderzoek doen in actie”: “In de praktijk ben je als sociale professional altijd bezig met het vinden van een oplossing of antwoord voor een probleem of vraag. Het gaat om zelfreflectie en al werkend nadenken en doen oftewel ‘doendenken’”.

CONCLUSIE

Welke conclusies mogen we voorzichtig trekken uit de vorenstaande gesprekken, die slechts een eerste en bescheiden indruk geven van meningen van enkele praktijkpartners in het veld? Het doen van onderzoek wordt in het hoger beroepsonderwijs steeds belangrijker. Dit stelt de opleidingen voor de vraag of er zoiets is als “hbo-onderzoek” en hoe dat er dan uit ziet. Wat verwachten de opleidingen in dit kader van studenten als aankomend professional en van hun docenten als begeleiders van afstudeerprojecten en –onderzoek? Een ding is zeker: studenten “sociaal werk” worden niet opgeleid tot onderzoeker, maar tot beginnend beroepsbeoefenaren. Daar hoort in ieder geval, dat zullen weinigen betwisten, een onderzoekende en reflectieve houding bij (Berding & Witte, 2013). Dat is de ene kant van de medaille. Even belangrijk is hoe de instellingen en organisaties in het sociale domein aankijken tegen “onderzoek” en dan met name “hbo-onderzoek”. Wat zijn hun beelden en verwachtingen? Deze vraag speelt des

ONDERZOEK ALS DOENDENKEN

te meer in een tijd waarin het sociale domein zich in een transformatiefase bevindt en sociale opleidingen – daarin meebewegend – meer generalistisch van aard zullen gaan worden. Er is behoefte aan anders opgeleide sociale professionals. Dat is de andere kant van de medaille. Zoals uit de inleiding van deze bijdrage blijkt, zijn sommige opdrachtgevers ronduit teleurgesteld over de bruikbaarheid en toepasbaarheid van afstudeerprojecten ten behoeve van de praktijk van hun instelling of organisatie. De verwachtingen waren anders (of te hoog gesteld). Het werkveld lijkt een beperktere en wat andere opvatting te hebben over wat hbo-onderzoek zou moeten zijn en wat een hbo-opgeleide sociale professional daarin vermag. De opvattingen hierover onder de geïnterviewde veldpartners enerzijds, en de hogescholen anderzijds, lijken te verschillen. De ambities binnen hbo-instellingen met hun sterk op onderzoekgerichte lectoraten zijn hoog en lijken steeds hoger te worden. Het geeft stof tot denken en aanleiding om het gesprek tussen hbo en het werkveld over nut en noodzaak van onderzoek verder met elkaar aan te gaan. Vooral ook wat betreft de verwachtingen van het “management” ten aanzien wat haalbaar, realistisch en toepasbaar is voor zowel opleiding en studenten als voor de praktijkinstelling. Voor alle voor dit artikel benaderde instellingen staat het buiten kijf dat onderzoek, in welke betekenis dan ook, op de een of andere manier een betekenisvolle rol speelt voor hun werkzaamheden in het sociale domein om een efficiënte en effectieve uitvoeringspraktijk te realiseren. Er zijn immers voortdurend praktijkvragen en alleen door distantie en reflectie kunnen nieuwe inzichten worden verworven.

REFERENTIE

Berding, J., & Witte, T. (2013). *Praktijkonderzoek op niveau. Inspelen op onderzoeksdilemma's bij sociale studies*. Bussum: Couthinho.